

Presentació

Geografies de la infància, la joventut i les famílies

El Grup de Recerca de Geografia i Gènere del Departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) va organitzar, conjuntament amb la Royal Geographical Society/Institute of British Geographers, la *Second International Conference on Geographies of Children, Youth and Families*, que es va celebrar del 16 al 18 de juliol de 2009 a la Facultat de Filosofia i Lletres de la UAB. Aquesta és la segona conferència d'una sèrie iniciada l'any 2007 que té com a objectiu enfortir la conceptualització geogràfica de la infància i el jovent per tal d'explorar la diversitat de la infància, la joventut i les famílies, com també proporcionar un fòrum per a la discussió col·lectiva d'aquesta línia de recerca emergent en geografia. Aquesta vegada, els principals temes tractats van ser: migracions i mobilitats dels infants; famílies; habitatge i vida quotidiana; espais educatius; medi ambient; relacions i xarxes socioespacials; identitat i subjectivitat; seguretat i risc; salut i discapacitat, i justícia. A la conferència, hi van participar una setantena de membres de setze universitats i institucions de recerca del sector públic i privat de diferents països i continents.

Un dels objectius prioritaris de la conferència era promoure la difusió de les comunicacions presentades a través de la publicació d'una selecció d'aquestes contribucions en revistes acadèmiques. Això s'ha concretat en l'edició d'un número especial de la revista *Children's Geographies* i en l'edició d'aquest volum de DOCUMENTS D'ANÀLISI GEOGRÀFICA.

El número conté quatre articles i quatre estats de la qüestió i documentació, cinc dels quals es basen en comunicacions o ponències presentades en la conferència. Dos dels articles corresponen a les ponents convidades, les professores Lia Karsten i Cindi Katz. En paral·lel, l'edició d'aquest número monogràfic ha permès incloure-hi tres treballs més, fets des de Catalunya, que reflecteixen l'avenç de la recerca en infància, jovent i famílies, fent èmfasi en diferents aspectes.

Matej Blazek tracta el tema de la vida quotidiana dels infants en el context social i econòmic del postsocialisme, amb l'exemple de la història d'una nena eslovaca de set anys, gitana, que viu en un barri pobre de la ciutat de Bratislava. Blazek considera que la geografia de les regions postsocialistes no ha posat atenció a la infància i la joventut, i si hi ha alguna excepció, ha estat tractant aquests col·lectius a escala macro o com a subjectes passius. L'autor fa justament el contrari: analitza la vida quotidiana d'una sola nena, la Lina, a través de les seves pràctiques espacials i de les narratives que ella mateixa en fa.

Vol saber què importa realment a la vida de la Lina i com la condiciona el context social i econòmic del postsocialisme actual.

A Blazek, li interessa l'ús del concepte *postsocialisme* per relacionar-lo amb el de *vida quotidiana* i per esbrinar la seva capacitat analítica en els estudis crítics sobre la infància. I tot això des d'un compromís empiricista, una implicació intensa i profunda amb el subjecte de la recerca. Es fa ressò i el neguiteja la preocupació de força investigadors i investigadores per la «utilitat» de les seves recerques o el que Doreen Massey en diu «being a public scholar» (Massey, 2008, 2009) i considera que, de vegades, la pretesa utilitat no s'ha de definir abans de la recerca, sinó que pot sorgir en la mateixa actuació. Ell ho practica amb l'exemple a través del contacte diari que té amb la nena com a treballador social en el centre que freqüenta la Lina. Blazek vincula la història personal de la nena amb els processos socials i econòmics que han tingut lloc a Eslovàquia després de 1989 i arriba a la conclusió que algunes qüestions rellevants en la vida quotidiana dels infants són el resultat de factors personals i altres que formen part de la societat en què viuen.

Lia Karsten és una de les geògrafes europees amb una trajectòria més llarga en estudis de la infància, els canvis en la vida familiar i els processos d'inclusió i exclusió en l'espai públic urbà. D'aquest interès, en sorgeixen recerques com la que presenta, una comparació de les xarxes socials de nens i nenes d'Àmsterdam en els contextos de l'escola i el barri, llocs on principalment els infants construeixen les seves amistats. Karsten treballa sobretot amb les categories analítiques d'edat, gènere, classe i etnicitat per endinsar-se en la vida de nens i nenes de tres barris diferents quant a les característiques socials i econòmiques dels residents i les residents. L'anàlisi de com i amb qui es relacionen i teixeixen les amistats els nens i les nenes en cada context social i espacial la condueix a uns resultats que serien més previsibles en altres contextos que en el dels Països Baixos, i de la ciutat d'Àmsterdam, considerada una de les capitals més multiculturals del món. Les amistats homogènies són molt superiors a les que creuen edats, classes i ètnies. La mateixa naturalitat amb què en aquell país es parla de les «escoles blanques» i les «escoles negres», com fa també l'autora, pot fer pensar en uns resultats polítics sobre aquesta qüestió menys reeixits del que s'havia previst i en una incidència cabdal en l'educació dels infants que no pot passar desapercebuda.

Després de la seva contribució en aquesta revista (Katz, 2006), tornem a gaudir del privilegi de tenir una aportació de la geògrafa nord-americana **Cindi Katz**, un referent indiscutible en l'àmbit temàtic de les geografies de la infància. En el seu text, l'autora ens fa partícips de la seva preocupació constant per la reproducció social en l'anàlisi marxista i en altres anàlisis politicoeconòmiques crítiques. Destaca com, després de més de trenta anys d'intervencions marxistes feministes en relació amb aquests problemes, els silencis simptomàtics sobre la reproducció social continuen sent molt comuns en les anàlisis del capitalisme. A partir d'aquest context, ofereix un marc teòric útil i dinàmic

per examinar les geografies dels infants, els joves i les famílies. Posa en joc tres aspectes que se superposen, el capitalisme neoliberal en crisi i la noció de David Harvey de l'acumulació per despossessió, les seves idees sobre la infància com a espectacle, com una formació cultural associada amb la crisi política i econòmica contemporània i la figuració de l'infant com a residu, figuració que l'autora assenyala que es pot invertir per buscar, en i des del temps del joc dels infants, un potencial alliberador.

L'article col·lectiu, encapçalat per **Gina Porter** i signat també per **Kate Hampshire**, **Albert Abane**, **Augustine Tanle**, **Alister Munthali**, **Elsbeth Robson**, **Mac Mashiri** i **Goodhope Maponya**, ens permet incloure en aquest número una contribució representativa de la connexió entre les geografies de la infància i els estudis sobre desenvolupament als països del sud i, al mateix temps, disposar de la participació d'autors de tres universitats africanes, que no acostumen a ser prou presents en les publicacions acadèmiques de casa nostra. Aquest article es basa en dades etnogràfiques i de recerca complementària sobre la mobilitat dels joves, a partir d'un estudi en tres països (Ghana, Malawi i Sud-àfrica), per tal d'investigar els viatges a l'escola dels nois i les noies a l'Àfrica subsahariana des de la perspectiva de gènere. En la majoria dels països africans, la participació de les noies en l'educació formal és substancialment més baixa que la dels nois, especialment en l'educació secundària. El patró de les restriccions de transport i mobilitat de l'alumnat i les formes com el transport interacciona amb altres restriccions canvien d'una regió a una altra. L'article crida l'atenció sobre la naturalesa de gènere de les experiències del viatge en àrees rurals i urbanes i les implicacions d'aquesta dimensió referent a l'accés de les nenes i les noies a l'educació.

Cristina Brullet, **Marga Marí-Klose**, **Pau Marí-Klose** i **Luciano Maranzana**, tots vinculats a l'Institut d'Infància i Món Urbà (CIIMU) de Barcelona, fan balanç d'un dels aspectes que reflecteixen els ràpids canvis que estan experimentant les famílies catalanes pel que respecta a la seva composició i organització, analitzen, en concret, la realitat de la paternitat no resident. Malgrat que Espanya és un país on les taxes de divorcis han romàs baixes en comparació amb altres països europeus, a Catalunya més d'un 13% dels infants i adolescents entre dotze i setze anys viuen en una llar monoparental. A aquesta dada, cal afegir-hi que un altre 6% d'aquests infants viu amb un sol progenitor i la seva nova parella (llar reconstituïda) i la tendència indica que aquests nombres tendiran a créixer. En aquest article, s'hi explora el paper del pare no resident a la llar dels fills o les filles com a proveïdor de cura, suport econòmic i educatiu després d'una ruptura conjugal. Recerques prèvies han relacionat l'absència del pare biològic amb nivells més alts d'angoixa emocional, desvinculació escolar, com també amb un augment en índex de delinqüència. Fent ús de dades de l'Enquesta Panel de Famílies i Infància, els autors analitzen la freqüència i la qualitat de la interacció entre els adolescents i el seu pare no resident. Basats en anàlisis estadístiques, els resultats mostren que el suport patern té una

influència positiva en els resultats educatius dels adolescents i les adolescents quan els lligams es mantenen forts, malgrat que visquin en llars diferents.

L'augment de la divorcialitat en els països occidentals ha generat un profund interès entre els científics socials i ha eixamplat els temes d'estudi sobre aquesta realitat (Solsona et al., 2007). **Thaïs García Pereiro** i **Montserrat Solsona i Pairó** presenten una revisió bibliogràfica d'una de les branques de la recerca sobre el divorci, la que tracta les conseqüències de la ruptura matrimonial per als seus protagonistes en els àmbits econòmic, de la salut i del benestar en general. L'article, però, va més enllà i planteja un nou enfocament teòric per a l'estudi del postdivorci que troba les seves bases conceptuals en la perspectiva de la vulnerabilitat. Les autores plantegen que les conseqüències experimentades pels divorciats i les divorciades poden ser llegides en claus de senyals de vulnerabilitat postdivorci, i que la ruptura, com a procés generador de vulnerabilitats, no només afecta la parella, sinó també la família. A l'anàlisi conceptual que fan les autores sobre el tema, s'hi afegeix la metodològica, quan deixen constància de la possibilitat de reconstruir trajectòries completes i relacionar els canvis en els diversos àmbits de la vulnerabilitat al llarg del procés temporal que implica un abans, un durant i un després de la dissolució de la unió. La comprensió del postdivorci com un procés generador de vulnerabilitats constitueix un desenvolupament nou i una aportació necessària per avançar en el coneixement científic d'aquest des d'un punt de vista sociodemogràfic.

Maria Prats Ferret presenta un estat de la qüestió dels estudis sobre geografies de la infància a l'Àfrica subsahariana en el marc de les publicacions acadèmiques periòdiques en anglès. A partir d'articles de revistes, publicats en el període 2000-2008, s'analitzen quins són els principals temes i llocs objecte d'estudi. La conclusió principal presentada és que la recerca sobre geografies de la infància al continent africà, publicada en les principals revistes acadèmiques del món anglosaxó de diferents àmbits (geografia, infància, desenvolupament) pateix tres dèficits principals. Els estudis de cas es concentren en països africans de llengua oficial anglesa i reflecteixen una escassa diversitat, com també l'absència d'estudis de cas d'altres regions africanes. S'hi observa també una concentració en determinats eixos temàtics, com ara el treball infantil, la guerra, la violència i la salut, que propicien una imatge de la infància africana vinculada a la vulnerabilitat, mentre que són poc presents els estudis centrats en altres aspectes de la vida quotidiana dels infants africans, com ara, per exemple, el joc. Finalment, l'autora constata una escassa presència d'articles que incorporin la perspectiva de gènere o que tinguin el gènere com a objecte principal d'estudi.

En els darrers anys, han proliferat els estudis sobre el jovent des de la geografia, particularment en el món anglosaxó i força en paral·lel amb els estudis sobre la infància, amb la qual cosa han esdevingut un tema força habitual entre els investigadors i les investigadores d'aquests països. El jovent és un grup social amb experiències, comportaments i actituds sovint mal representades,

a vegades demonitzades i freqüentment distorsionades, i les seves experiències, accions i valors varien en el temps i en l'espai (Hopkins, 2010). Conèixer aquest col·lectiu i la relació que estableix amb l'espai a diverses escales és un dels objectius principals dels geògrafs i les geògrafes que s'hi interessen. En aquesta línia, **Maria Rodó-de-Zárate** fa un extens estat de la qüestió sobre les geografies del jovent i l'espai públic urbà des de la perspectiva de gènere. En primer lloc, presenta el debat sobre la conceptualització del jovent i sobre la relació d'aquest amb l'espai públic urbà, posant de relleu les implicacions que hi tenen les relacions de gènere, i, seguidament, mostra els principals eixos temàtics (metodologia, control social, desigualtats econòmiques, identitat i gènere) en què s'ubiquen els diferents estudis. En les reflexions finals, l'autora constata la dificultat de definir un concepte com ara joventut i els obstacles que suposa treballar amb un col·lectiu tan heterogeni i canviant com aquest; una relació conflictiva amb l'espai públic urbà (concepte també controvertit), en tant que lloc de llibertat i escenari del control social, i la identificació de múltiples categories o identitats (classe, gènere, sexualitat, ètnia, capacitat, religió) que s'expressen en la vida quotidiana del jovent. El fet que sigui una línia de recerca relativament nova en geografia, fa que es detectin encara buits, tant en les temàtiques com en les perspectives territorials i conceptuals.

El número clou amb vuit ressenyes de llibres, entre les quals cal destacar les del llibre de Peter E. Hopkins i el de Kathrin Hörschelmann i Rachel Colls, pel fet d'estar directament relacionades amb la temàtica d'aquest número de la revista.

Referències bibliogràfiques

- HOPKINS, Peter (2010). *Young people, place and identity*. Londres: Routledge.
- KATZ, Cindi (2006). «Los terrores de la hipervigilancia: seguridad y nuevas espacialidades de la niñez». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 47, 15-29.
- MASSEY, Doreen (2008). «When theory meets politics». *Antipode*, 40 (3), 492-497.
- (2009). «Concepts of space and power in theory and political practice». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 55, 15-26.
- SOLSONA, Montse; FERRER, Laia; SIMÓ, Carles; MACINNES, John (2007). «Trayectorias familiares después del divorcio. Una revisión de las contribuciones recientes desde la demografía». *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, 49, 217-234.

Maria Prats Ferret
Mireia Baylina Ferré

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Geografia